

Gemeentebreed

Samenwerking tussen kerken en predikanten

E.J. Oostland

Gemeenten zijn zelfstandig, en predikanten daarbinnen zo mogelijk nog zelfstandiger. Toch hebben we ons aan elkaar verbonden in een kerkverband, en dat kan meer inhouden dan vier keer per jaar classis en een keer per jaar kerkvisitatie. Het is de moeite waard eens na te denken over vormen van samenwerking, die verder gaan dan we tot nu toe gewend zijn.

We zijn er de laatste jaren in (vrijgemaakt) kerkelijk Nederland steeds meer aan gewend geraakt, dat predikanten ruilen. Eén keer per zondag gaan ze voor in hun eigen gemeente, de andere dienst wordt met een collega geruild. De predikanten die week in week uit twee maal in hun eigen gemeente voorgaan, zijn steeds meer met een lantaarntje te zoeken.

Soms ligt het initiatief om te ruilen bij de predikant, soms bij de kerkenraad, maar de achterliggende reden is steeds dezelfde: meer tijd en ruimte krijgen voor de andere taken die op het bordje van de predikant liggen.

Daarnaast is het voor een predikant prettig om een preek waar hij veel tijd en energie in gestoken heeft, ook nog eens in een andere gemeente te houden. En voor de gemeente kan het prettig zijn om regelmatig andere predikanten te horen. Verandering van spijs....

Ruilen

Het ruilen van preekbeurten is dus gemeengoed geworden. Niemand kijkt er nog van op, en we verkeren in onze kerken - gelukkig! - in de omstandigheid dat predikanten kunnen ruilen. Niet alleen omdat er voldoende collega's in de buurt zijn, maar vooral ook omdat we als kerken openstaan voor onze predikanten.

We kennen niet het fenomeen dat de kansel van sommige gemeenten gesloten is voor een bepaalde categorie predikanten, en ik hoop van harte dat dat ook in de toekomst zo blijft! (Of schets ik hier een te optimistisch beeld, en is de praktijk inmiddels al anders?!)

Je zou het ruilen tussen predikanten een soort samenwerking kunnen noemen. En zeker als twee of meer predikanten een vast ruilrooster hebben, als er dus regelmaat en continuïteit in de ruilingen zit, kun je spreken van een vorm van samenwerking tussen..... ja, tussen wie? Zijn het kerkenraden, die deze vorm van samenwerking aangaan? Zij zullen formeel moeten instemmen met elke ruiling, maar in de praktijk is dat vaak niet meer dan een formaliteit. Ik denk dat kerkenraden allang blij zijn dat er voorziening is voor de kerkdiensten, en dat hun predikant op deze manier ruimte krijgt voor werk dat anders misschien blijft liggen. In de praktijk zijn het vooral de predikanten, die ruilen, die dus op het terrein van de prediking een stukje samenwerking zoeken met een collega.

KO

De KO heeft op het punt van samenwerken niets vastgelegd. Alleen art. 17 gaat over twee of meer predikanten, die aan één gemeente verbonden zijn. Hun taken moeten zoveel mogelijk gelijk verdeeld worden. Maar van samenwerking tussen twee of meer predikanten die elk in een eigen gemeente staan, en van samenwerking tussen kerken op het gebied van prediking, catechese en pastoraat spreekt de KO niet.

Nu is dat helemaal niet erg, een KO is geen dichtgetimmerd wetboek, maar de reden dat ik toch hier de KO noem, is dat onze KO juist sterk de nadruk legt op de zelfstandige plaatselijke kerk, en op de predikant die altijd aan een plaatselijke kerk verbonden moet zijn. In die gemeente heeft hij zijn taak (art. 16), en voorgaan in een andere kerk mag alleen met toestemming van de betrokken kerkenraad (art. 10). Wij kennen in onze kerken dan ook geen predikanten in algemene dienst (in dienst van het kerkverband).

Deze bepalingen in de KO zijn voortgekomen uit de tijd van de Reformatie, waarin de Gereformeerde Kerken zich aan de ene kant verzetten tegen de rooms-katholieke geestelijke stand (los van welke plaatselijke kerk ook, blijf je geestelijke).

En aan de andere kant schermde de kerken zich af tegen zogenaamde rondreizende predikers, die overal in kerken voorgingen, sacramenten bedienden, maar zich met geen enkele kerk echt verbonden.

Vandaar de nadruk op de verbondenheid van predikant en gemeente, en de taak die de predikant in die ene gemeente heeft.

Vanuit de geschiedenis is deze koppeling tussen gemeente en predikant goed te begrijpen, en er is ook veel voor te zeggen de band tussen predikant en 'eigen' gemeente zoveel mogelijk in stand te houden. Op die manier kan een predikant gericht met opbouw van de gemeente bezig zijn, en kan de kerkenraad echt inhoud geven aan toezien op leer en leven van de predikant (Formulier voor bevestiging van ambtsdragers, Geref. KERKBOEK, p.551).

Meer samenwerken?

Toch kan het mijns inziens geen kwaad, ook een andere kant wat meer naar voren te halen. Zou het niet goed zijn, eens wat meer na te denken over vormen van samenwerking tussen kerken? Bepaalde taken binnen de gemeente, die een andere predikant voor zijn rekening neemt, en de eigen predikant, die in een zustergemeente werkzaamheden verricht.

Ik noemde al het ruilen van preekbeurten, wat je een vorm van samenwerken zou kunnen noemen. Een deel van de prediking wordt dan door een of meer andere predikanten gedaan. Waarom zou je dat beperken tot preken, en niet uitbreiden met bijvoorbeeld vormen van catechese, toerustingscursussen, vormen van (specifiek) pastoraat enz.?

Formeel kun je zeggen, vanuit de KO: een predikant is verbonden aan één gemeente en heeft daar zijn taak, maar hoe strikt is dat? Predikanten hebben ook hun taken in het kerkverband, en we kennen ook de onderlinge hulp die geboden wordt bijvoorbeeld via visitaties en consulentschappen.

Veel belangrijker is denk ik de bijbelse notie, om vanuit gaven te denken.

We weten allemaal dat ook predikanten op het ene gebied meer gaven en mogelijkheden hebben dan op het andere gebied. Natuurlijk wordt verwacht dat hij alle onderdelen van zijn ambtswerk beheerst, maar er blijven sterke en minder sterke kanten. En juist iemands sterke kanten moet je zo optimaal mogelijk benutten.

Als iemand gaven heeft in het jeugdwerk, of zich gespecialiseerd heeft in bepaalde onderdelen van bijzonder pastoraat, zou je als predikant die kennis en mogelijkheden dan niet ook kunnen inzetten in een genabuurde gemeente, waarbij een collega dan een stukje van jouw werk overneemt?

Ik denk dat elke predikant wel eens een cursus of een bijzondere catecheseserie gegeven heeft, waarvan hij denkt: die zou ik best nog eens ergens willen geven.

Alleen al vanuit efficiency zou je het moeten overwegen (hoeveel voorbereidingstijd wordt er vaak niet gestoken in een cursus of een serie, die je vervolgens één keer houdt en daarna in de kast legt).

Nadenken over vormen van samenwerking kan best lastig zijn. Voor predikanten, die het liefst taken naar zichzelf toetrekken en aan het idee moeten wennen dat ook een ander in 'zijn' gemeente werkzaam is. Voor kerkenraden, die moeten aangeven waar verantwoordelijkheden liggen en welke werkzaamheden voor samenwerking in aanmerking komen. Voor de gemeente, die opeens een genabuurde predikant ziet optreden, 'en die hadden we toch niet beroepen'?

Toch hoeft koudwatervrees of onbekendheid het nadenken hierover en een discussie over de wenselijkheid niet in de weg te staan. En ik wil dan ook afsluiten met een paar aanzetten tot nadenken.

- Vormen van samenwerking bieden predikanten meer de mogelijkheid, de sterke kanten, gaven zo u wilt, te ontwikkelen en te benutten. Dat is voor de gemeente(n) goed, maar ook voor henzelf. Bezig zijn met dingen waar je goed in bent, en dingen waar je minder goed in bent, aan anderen kunnen overlaten, kan positief zijn voor je werkvreugde en mogelijk zelfs bepaalde vormen van vroegtijdig afhaken voorkomen.
- Met elkaar als kerken leven in een kerkverband betekent elkaar ook daar tot een hand en een voet zijn. Waarom zou je samenwerking beperken tot zending en evangelisatie? Kerken die elkaar van dienst zijn en concreet samenwerken op allerlei gebied, geven ook op die manier invulling aan het gebod samen één te zijn in het geloof in Christus.
- Vooral kleinere kerken zijn gebaat bij meer vormen van samenwerking. Daar ontbreken vaak de mankracht en de mogelijkheden om allerlei cursussen, bijzonder pastoraat, extra jeugdwerk en gemeenteopbouwwerk op te zetten. En al dergelijke dingen van je eigen predikant verwachten is ook niet reëel. Via samenwerking kun je als kerken onderling - groot en klein - juist op deze terreinen elkaar helpen.